

УДК 726.6.033.5(477.83-25)"14/15"

Цитування:

Шишлюк Є. Г., Брей Н. О. Львівська готика XIV–XV століть: формування локального варіанту сакральної архітектури на східних теренах Європи. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 4. С. 226–230.

Shyshliuk Ye., Brei N. (2024). Lviv Gothic of the 14th-15th Centuries: Formation of a Local Variant of Sacred Architecture in Eastern Territories of Europe. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 226–230 [in Ukrainian].

Шишлюк Євгеній Геннадійович,
доктор філософії з образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-7358-7864>
e.shyshliuk@gmail.com

Брей Наталія Олександрівна,
Магістр мистецтвознавства,
старший викладач кафедри мистецтвознавчої
експертизи
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-5371-7609>
nataliia.brei@gmail.com

ЛЬВІВСЬКА ГОТИКА XIV–XV СТОЛІТЬ: ФОРМУВАННЯ ЛОКАЛЬНОГО ВАРІАНТУ САКРАЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ НА СХІДНИХ ТЕРЕНАХ ЄВРОПИ

Мета роботи – дослідити особливості формування та розвитку готичної архітектури Львова XIV–XV ст. як унікального локального варіанта сакрального будівництва на східних теренах Європи, що сформувався на перетині західноєвропейських та місцевих будівельних традицій. **Методологія** роботи базується на комплексному аналізі архітектурних пам'яток з використанням історико-порівняльного, типологічного та структурно-функціонального методів дослідження. Здійснено детальний аналіз конструктивних, стильових та декоративних особливостей готичних храмів Львова, зокрема Латинського катедрального собору та Вірменського собору, з акцентуванням на специфіці використання будівельних матеріалів, конструктивних рішень та декоративного оздоблення. **Наукова новизна** полягає у виявленні та систематизації специфічних рис львівської готики, що сформувалися внаслідок синтезу західноєвропейських будівельних традицій з місцевими архітектурними формами та оборонними вимогами. Вперше комплексно проаналізовано особливості використання місцевих будівельних матеріалів та їх вплив на формування регіонального варіанту готичної архітектури. Досліджено специфіку просторової організації храмів, що відображає складний процес адаптації західноєвропейських літургійних вимог до місцевих традицій богослужіння. **Висновки.** Львівська готика XIV–XV ст. сформувала самобутній варіант сакральної архітектури, що характеризується поєднанням класичних готичних елементів з оборонними функціями, використанням місцевих будівельних матеріалів та технік, а також синтезом різних культурних традицій. Характерними рисами львівської готики є масивність конструкцій, стриманість декору, раціональність просторових рішень та адаптація готичних форм до місцевих умов. Архітектурна школа готичного Львова створила унікальний стиль, що згодом поширився територією Галичини та суміжних земель, демонструючи вдалий приклад адаптації західноєвропейських архітектурних форм до місцевих умов та потреб.

Ключові слова: готична архітектура, Львів, сакральне будівництво, Латинський собор, Вірменський собор, середньовічна архітектура, оборонні храми.

Shyshliuk Yevhenii, PhD of Fine art, Decorative Art, Restoration, Associate Professor of the Department of Art Expertise, National Academy of Culture and Arts Management; Brei Nataliia, Master of Art History, Senior Lecturer of the Department of Art Expertise, National Academy of Culture and Arts Management

Lviv Gothic of the 14th-15th Centuries: Formation of a Local Variant of Sacred Architecture in Eastern Territories of Europe

Purpose of the research is to investigate the features of formation and development of Gothic architecture in Lviv during the 14th–15th centuries as a unique local variant of sacred construction in the eastern territories of Europe, which was formed at the intersection of Western European and local building traditions. **The research methodology** is based on a comprehensive analysis of architectural monuments using historical-comparative, typological, and structural-

functional research methods. A detailed analysis of constructive, stylistic, and decorative features of Lviv's Gothic churches, particularly the Latin Cathedral and Armenian Cathedral, has been conducted, with emphasis on the specifics of building materials usage, structural solutions, and decorative finishing. **The scientific novelty** lies in identifying and systematising specific features of Lviv Gothic that emerged from the synthesis of Western European building traditions with local architectural forms and defensive requirements. For the first time, the peculiarities of local building materials usage and their influence on the formation of a regional variant of Gothic architecture have been comprehensively analysed. The specifics of the spatial organisation of churches, reflecting the complex process of adapting Western European liturgical requirements to local worship traditions, have been studied. **Conclusions.** Lviv Gothic of the 14th–15th centuries formed a distinctive variant of sacred architecture characterised by the combination of classical Gothic elements with defensive functions, the use of local building materials and techniques, and the synthesis of different cultural traditions. The characteristic features of Lviv Gothic include massive constructions, restrained decor, rational spatial solutions, and adaptation of Gothic forms to local conditions. The architectural school of Gothic Lviv created a unique style that later spread throughout Galicia and adjacent lands, demonstrating a successful example of adapting Western European architectural forms to local conditions and needs.

Keywords: Gothic architecture, Lviv, sacred construction, Latin Cathedral, Armenian Cathedral, medieval architecture, defensive churches.

Актуальність теми дослідження. Архітектурна школа готичного Львова сформувала регіональний варіант сакрального будівництва, що поширився територією Галичини та суміжних земель впродовж XV–XVII ст. Львівські будівничі виробили специфічні конструктивні та художні прийоми, що поєднували західноєвропейську готику з місцевими будівельними традиціями. Це проявилось у характерній системі склепінь, принципах декоративного оздоблення та способах організації внутрішнього простору храмів. Тож дослідження готичної архітектури Львова XIV–XV ст. є актуальним з огляду на необхідність глибшого розуміння процесів формування локальних архітектурних традицій на східних теренах середньовічної Європи. Дослідження специфіки львівської готики дозволяє краще зрозуміти механізми культурної взаємодії між Заходом і Сходом, а також особливості адаптації західноєвропейських архітектурних форм до місцевих умов та потреб.

Аналіз досліджень і публікацій. Архітектурна спадщина середньовічного Львова перебуває у фокусі наукового інтересу багатьох дослідників. Зокрема В. Вуйцик та Р. Липка розкрили особливості формування архітектурного середовища міста та його сакральних споруд. О. Козубська проаналізувала соціокультурні умови розвитку готичної архітектури міста та її специфічні риси. І. Лильо та З. Лильо-Откович висвітлили будівельні та художні особливості готичних храмів. Вірменський собор як унікальний приклад синтезу східних та західних архітектурних традицій детально досліджений у монографії Ю. Смірнова. Ф. Яворський розглянув специфіку використання місцевих будівельних матеріалів у готичному будівництві. Водночас питання формування

локального варіанту готичної архітектури Львова потребує комплексного дослідження.

Метою дослідження є визначення специфічних рис львівської готичної архітектури XIV–XV ст. та виявлення особливостей формування локального варіанту сакрального будівництва на східних теренах Європи.

Виклад основного матеріалу. Архітектурна спадщина середньовічного Львова є унікальним явищем в історії українського сакрального будівництва. Історичну цінність представляють готичні храми XIV–XV ст., що демонструють складний процес взаємодії західноєвропейських будівельних традицій із місцевими архітектурними формами. Цей період позначився активним проникненням готичного стилю на терени Галицько-Волинських земель, що було зумовлено як географічним розташуванням регіону, так і його тісними культурними зв'язками з країнами Центральної Європи.

Перші готичні храми з'явилися у Львові вже в другій половині XIV ст., коли місто перебувало під владою польського короля Казимира III Великого. Саме тоді відбулася масштабна перебудова міста до якої були залучені німецькі та польські архітектори, які принесли з собою не лише технічні знання, але й естетичні принципи готичної архітектури [3]. Ще одним фактором, що вплинув на формування архітектури міста, стала присутність потужної вірменської громади. Вірменські будівничі, які володіли власними архітектурними традиціями, внесли свої корективи у розвиток місцевого варіанту готики. Це призвело до появи унікального синтезу західноєвропейських та східних будівельних прийомів у конструктивних рішеннях та декоративному оздобленні храмів.

Аналіз збережених пам'яток дозволяє виділити ряд специфічних конструктивних рішень, що характеризують львівську готичну школу. На відміну від класичних зразків французької чи німецької готики, львівські храми мають більш консервативний підхід до *конструктивної системи*. Це, насамперед, у збереженні масивності стін при одночасному використанні готичних конструктивних елементів – нервюрних склепінь, аркбутанів та контрфорсів.

Латинський катедральний собор (кін. XIV – кін. XV ст.) є найбільш показовим прикладом такого синтезу. Його тринавова базилікальна структура, хоч і наслідує загальноєвропейські зразки, проте має свої особливості. Товщина стін головної нави сягає двох метрів, що значно перевищує аналогічні параметри в західноєвропейських соборах. Це дозволило частково відмовитися від складної системи зовнішніх контрфорсів, характерної для класичної готики. Характерною ознакою львівської готичної школи стало й своєрідне вирішення системи склепінь, що поєднує різні типи конструкцій. У головній наві хрещаті нервюрні склепіння з додатковими проміжними нервюрами – рішення, характерне для пізньої готики. Бічні нави перекриті простішими хрещатими склепіннями, що спираються на потужні пучкові стовпи. Така комбінація різних типів склепінь свідчить про творче переосмислення готичних будівельних прийомів [5].

У Вірменському соборі (1363–1370) ще більш своєрідне поєднання конструктивних елементів. Тут готична система нервюрних склепінь співіснує з традиційними для вірменської архітектури купольними конструкціями. Унікальним є рішення центрального купола, де традиційний східнохристиянський купол на парусах доповнено готичними нервюрами, що створює додаткове конструктивне та декоративне посилення [2].

Серед характерних ознак львівської готичної архітектури вирізняється й оригінальна система *декоративного оздоблення* храмів як унікальний синтез різних художніх традицій. У системі внутрішнього оздоблення львівських готичних храмів простежується відхід від класичних західноєвропейських канонів. Замість характерних для готики масштабних вітражних композицій, тут розвинулась самобутня традиція фрескового розпису, що спиралась на місцеву художню спадщину. Збережені фрагменти розписів є

синтезом готичної іконографії з місцевими живописними традиціями.

На відміну від пишно декорованих фасадів французьких чи німецьких готичних соборів, у львівських храмах більш стриманий підхід до оздоблення, а декоративні елементи органічно поєднуються з конструктивними особливостями будівель – декоративні елементи зосереджені переважно на порталах та віконних обрамленнях, тоді як загальне вирішення фасадів залишається відносно простим, що пов'язано з оборонними вимогами [8].

У Латинському соборі увагу привертає західний портал, де готична профілізація архівольтів доповнюється місцевими орнаментальними мотивами з використання геометричного орнаменту, що має паралелі як у західноєвропейській готичній, так і в місцевих різьбярських традиціях. Пучкові стовпи головної нави, характерні для готичної архітектури XIV ст., разом з нервюрними склепіннями формують цілісну конструктивно-декоративну систему. Капітелі стовпів, оздоблені різьбленням, яке водночас має й загальноєвропейські тенденції готичного декору та свої регіональні особливості, зумовлені місцевими будівельними традиціями та матеріалами. Виразність готичного простору собору досягається через систему профілювання конструктивних елементів, де світлотіньові ефекти підкреслюють вертикальну спрямованість інтер'єру [1].

Своєрідність декоративного оздоблення Вірменського собору полягає в гармонійному поєднанні готичних конструктивних елементів із характерними вірменськими орнаментальними мотивами. Різьблені капітелі та консолі підкреслюють складне переплетіння західної та східної художніх традицій. Характерним є використання традиційного для вірменського мистецтва мотиву плетінки, який тут набуває нового звучання в поєднанні з готичною стилістикою [9].

Просторова організація готичних храмів Львова є складним процесом адаптації західноєвропейських літургійних вимог до місцевих традицій богослужіння. Це особливо помітно у вирішенні пресбітерію де простежуються відхилення від класичних готичних канонів. Архітектурна композиція храмів формувалась з огляду на необхідність влаштування хорів для церковного співу: хори часто розміщувалися не лише над входом, як це було типово для готики, але й уздовж бічних нав. Це створювало додаткові можливості для

музичного супроводу богослужінь і відповідало багатим музичним традиціям міста.

Латинський собор має традиційну для готики видовжену форму хору з гранчастою апсидою, проте його пропорції відрізняються від західноєвропейських аналогів. Якщо у французьких чи німецьких соборах довжина хору часто дорівнює або перевищує довжину нав, то у львівському соборі хор помітно коротший. Це пояснюється як будівельними обмеженнями, так і особливостями місцевої літургійної практики. Характерною особливістю є організація бічних нав, які у львівських храмах часто використовувалися для розміщення додаткових вівтарів та каплиць. Це створює більш камерний, інтимний простір для індивідуальної молитви, що відповідало місцевим релігійним традиціям. У соборі збереглися кілька готичних каплиць, які підкреслюють високу майстерність у створенні малих архітектурних форм [7].

Вірменський собор є особливо цікавий приклад синтезу різних літургійних традицій. Тут східнохристиянська система організації простору з виразним центричним акцентом поєднується з елементами готичної базилікальної структури. Центральний купол, традиційний для вірменської архітектури, органічно вписується в готичну систему нервюрних склепінь. Вівтарна частина зберігає традиційне для східних церков підвищення, але доповнюється готичними елементами оформлення [6].

Система освітлення інтер'єрів львівських храмів має специфіку місцевої архітектурної школи. На відміну від західноєвропейських соборів з їх величезними вікнами-вітражами, львівські храми мають більш стримане вирішення віконних прорізів. Це пов'язано як з оборонними вимогами, так і з місцевими кліматичними умовами. Проте майстри зуміли створити вишукану систему природного освітлення, де світло проникає через відносно невеликі вікна, створює виразні світлотіньові ефекти.

Однією з найхарактерніших рис львівської готичної архітектури є її яскраво виражений *оборонний характер*, що суттєво вирізняє її серед інших регіональних варіантів готичного стилю. Необхідність захисту міста від постійних нападів зумовила появу специфічних рис у сакральному будівництві: храми часто поєднували культові функції з оборонними, що позначилося на їхній об'ємно-просторовій структурі. Масивні стіни, обмежена кількість великих віконних прорізів, наявність оборонних галерей – все це стало

характерними ознаками львівської готики. На відміну від балтійських храмів-фортець з їх яскраво вираженою оборонною функцією, львівські готичні храми представляють більш вишукану архітектурну традицію, де фортифікаційні елементи гармонійно поєднуються з сакральною архітектурою.

Західний фасад Латинського собору, що традиційно для готики мав би бути прикрашений великою розою та багатим скульптурним оздобленням, вирішений більш стримано, з обмеженою кількістю віконних прорізів. Товсті стіни та вузькі вікна нагадують швидше фортечну архітектуру, ніж класичні готичні собори [4]. Вірменський собор мурований з ламаного каменю, облицьованого кам'яними плитами, має масивні гладкі стіни з обмеженою кількістю віконних прорізів. До XVII ст. храм оточували аркади з трьох сторін, від яких збережена лише південна галерея з хрестовим склепінням.

Львівські, в порівнянні з центральноєвропейськими храмами того ж періоду мають суттєві відмінності *у підходах до будівництва*. Якщо празькі, краківські чи вроцлавські готичні собори розвивалися в контексті загальноєвропейських тенденцій з їх прагненням до максимальної деконструкції стіни та створення величезних віконних прорізів, то львівські храми мають більш консервативний підхід. Це особливо помітно з порівняння пропорцій: львівські храми зазвичай нижчі та масивніші за своїми центральноєвропейськими аналогами.

Важливою регіональною особливістю є використання місцевих будівельних матеріалів та технік будівництва. Зокрема, львівські майстри використовували цеглу двох відтінків (що підтверджено зондажем на контрфорсі абсиди) та блоки з міоценового літотамнієвого вапняку і вапнистого пісковика, які добували в каменоломнях в околицях тодішнього Львова. Ці місцеві матеріали мали дещо інші технічні характеристики порівняно з матеріалами, що застосовувалися в центральноєвропейському храмовому будівництві. Це вплинуло на характер кам'яного різьблення та загальне вирішення декоративних елементів.

На відміну від легких, витончених контрфорсів класичної готики, у львівському храмовому будівництві вони масивніші та коротші, що пов'язано як з конструктивними особливостями, так і з оборонними вимогами. В деяких випадках контрфорси використовувалися для влаштування додаткових внутрішніх приміщень, що є унікальною рисою львівської готики.

Система склепінь львівських храмів також має регіональні особливості. Хоча загальні принципи готичної конструкції зберігаються, спостерігаємо тенденцію до спрощення нервюрних систем та збільшення масивності конструктивних елементів. Це створює своєрідний «важкий» варіант готики, що суттєво відрізняється від «повітряної» архітектури класичних готичних соборів.

Наукова новизна. Вперше здійснено комплексний аналіз специфічних рис львівської готики як унікального синтезу західноєвропейських будівельних традицій з місцевими архітектурними формами. Виявлено особливості використання місцевих будівельних матеріалів та їх вплив на формування регіонального варіанту готичної архітектури. Систематизовано характерні конструктивні та декоративні елементи львівських готичних храмів, що демонструють адаптацію класичних готичних форм до місцевих умов.

Висновки. Львівська готика XIV–XV ст. є унікальним явищем сакральної архітектури на східних теренах середньовічної Європи. У храмовому будівництві міста сформувався самобутній стиль, що органічно поєднав західноєвропейські будівельні традиції з місцевими архітектурними формами та оборонними вимогами. Визначальними рисами львівської готики стали масивність конструкцій, стриманість декору та раціональність просторових рішень, що суттєво відрізняє її від центральноєвропейських аналогів. Унікальною особливістю львівських готичних храмів є синтез сакральних та оборонних функцій, втілений у товстих стінах, обмеженій кількості віконних прорізів та наявності захисних елементів. Використання місцевих матеріалів – цегли двох відтінків, блоків міоценового літотамнієвого вапняку та вапнистого пісковика – зумовило формування специфічних конструктивних та декоративних рішень.

Література

1. Архітектура костелу. Базилика Внебовзяття Пресвятої Діви Марії. *Митрополічна базилика*. URL: <https://lwowskabazylika.org.ua/uk/kostel/arkhitektura/> (дата звернення: 26.09.2024).

2. Вірменський собор Успіння Пресвятої Богородиці. *Інтерактивний Львів. Центр міської*

історії Центрально-Східної Європи. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects/armenian-cathedral/> (дата звернення: 26.09.2024).

3. Вуйцик В., Липка Р. Зустріч зі Львовом : путівник. Львів : Каменярь, 1987.

4. Козубська О. Б. Сакральна готика середньовічного Львова: історичний контекст : дис. канд. іст. наук; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2004. 193 с.

5. Лильо І., Лильо-Откович З. Прогулянка Львовом. Київ : Балтія-Друк, 2005. 184 с.

6. Львів : туристичний путівник. Львів : Центр Європи, 1999. 258 с.

7. Львівщина : історико-культурні та краєзнавчі нариси : до 130-ліття заснування товариства «Просвіта» / редкол.: Ю. О. Бірюльов та ін. Львів : Центр Європи, 1998. 391 с.

8. Яворський Ф. Про сірий Львів / Францішек Яворський ; пер. Л. Бублик. Львів : Центр Європи, 2012. 288 с.

9. Smirnow J. Katedra ormiańska we Lwowie. Dzieje archidiecezji ormiańskiej lwowskiej. Lwów, 2002. 241 s.

References

1. Architecture of the Church. Basilica of the Assumption of the Blessed Virgin Mary. (n.d.). Metropolitan Basilica. URL: <https://lwowskabazylika.org.ua/uk/kostel/arkhitektura/> [in Ukrainian].

2. Armenian Cathedral of the Assumption of the Blessed Virgin Mary. (n.d.). Interactive Lviv. Centre for Urban History of East Central Europe. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects/armenian-cathedral/> [in Ukrainian].

3. Vuitsyk, V., & Lypka, R. (1987). Meeting with Lviv: guidebook. Lviv [in Ukrainian].

4. Kozubska, O. B. (2004). Sacred Gothic of Medieval Lviv: Historical Context. Candidate's Thesis. Lviv [in Ukrainian].

5. Lylo, I., & Lylo-Otkovych, Z. (2005). A Walk Through Lviv. Kyiv [in Ukrainian].

6. Lviv: tourist guide. (1999). Lviv [in Ukrainian].

7. Biriulov, Yu. O. (Ed.). (1998). Lviv Region: Historical, Cultural and Local History Essays: To 130th Anniversary of the Prosvita Society. Lviv [in Ukrainian].

8. Yavorskyi, F. (2012). On Grey Lviv. Lviv: Tsentr Yevropy [in Ukrainian].

9. Smirnow, J. (2002). Armenian Cathedral in Lviv. History of the Armenian Archdiocese of Lviv. Lviv [in Polish].

*Стаття надійшла до редакції 09.10.2024
Отримано після доопрацювання 11.11.2024
Прийнято до друку 20.11.2024*